

15 Μαρτίου 2015

Λογική, ηθική, Θεός και άνθρωπος

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Ιμμάνουελ Καντ

Συνεχίζουμε την αναφορά μας στο φιλοσοφικό υπόβαθρο της στάσης της κοινωνίας απέναντι στην ευθανασία με την παρουσίαση των θέσεων δύο μεγάλων φιλοσόφων του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα.

Ο Καντ⁵⁷ (1724-1804) θεωρεί ότι αν δεν υπάρχουν αντικείμενα που μπορούν να γίνουν αντιληπτά από τη νόηση όλες οι προτάσεις σχετικά με αυτά δεν έχουν νόημα όπως η ύπαρξη του Θεού, η αθανασία της ψυχής και άλλες. Μπορούμε να τα σκεφτόμαστε αλλά όχι και να γνωρίζουμε την ύπαρξή τους. Αφετηρία του είναι το έλλογο υποκείμενο και όχι μια εκ των προτέρων άλογη πίστη στο Θεό.

Στο έργο του «Κριτική του καθαρού λόγου»⁵⁸ ο Καντ γράφει «...δεν υπάρχει ουτ' ένα μεταφυσικό πρόβλημα που να μη βρίσκει εδώ (στο λόγο) το κλειδί της λύσεώς του». Συνεχίζει γράφοντας «...ασχολούμαι αποκλειστικά με το λόγο τον ίδιο και με τον καθαρό λογισμό του και δεν έχω ανάγκη να πάω μακριά για να αποκτήσω σαφή γνώση του, γιατί τον βρίσκω μέσα μου και γιατί η κοινή λογική με διδάσκει πώς μπορεί κανένας να καταγράψει ένα προς ένα με τρόπο απλό και συστηματικό τα ενεργήματά του.»⁵⁹ Η εποχή μας είναι η καθαυτό εποχή της κριτικής⁶⁰, στην οποία πρέπει να υποβάλλονται τα πάντα. Η Θρησκεία προβάλλοντας την αγιότητά της ζητά να της ξεφύγει. Αναφορικά με την ηθική θεωρεί ότι δεν εδρεύει σε εξωγενείς του ανθρώπου παράγοντες αλλά μέσα του. Η αγαθή βούληση και ο καθαρός λόγος ορίζουν τα μέσα και το σκοπό της ηθικής⁶¹ υπόστασης. Η αγαθή βούληση ορίζεται από οικουμενικούς κανόνες ορίζοντας τους άλλους ανθρώπους ως σκοπούς και όχι μέσα επίτευξης του σκοπού.

Στροφή προς το εγώ του ανθρώπου το οποίο στηρίζεται στην υποκειμενική πραγματικότητα υποστήριξε το 19ο αιώνα ο θεωρητικός και εκπρόσωπος του ωφελισμού Τζον Στιούαρτ Μιλ⁶² (1806-1873).

Η ελεύθερη ανάπτυξη της ατομικότητας⁶³ είναι το πιο ουσιώδες στοιχείο της ευημερίας. Θεωρεί ότι η σύγχρονή του κοινωνία έχει υπερνικήσει την ατομικότητα και ο κίνδυνος που απειλεί την ανθρώπινη φύση δεν είναι το πλεόνασμα αλλά η έλλειψη ατομικών ορμών και προτιμήσεων. Τάσσεται κατά της θρησκευτικής αυθεντίας γράφοντας ότι οι πάπες στο παρελθόν έχουν λειτουργήσει ως όργανα εξουσίας ώστε να ελέγχουν όλη τη ζωή του ατόμου αφού η κοινωνία δεν διέθετε τα επαρκεί μέσα για να το πράξει.

Αποδέχεται ως ηθικό αυτό που θα δώσει τη μεγαλύτερη χαρά ενώ ως κακό και ανήθικο αυτό που δημιουργεί θλίψη. Χαρά θεωρεί αυτό που προκαλεί ευχαρίστηση και την απουσία πόνου. Θλίψη θεωρεί τον πόνο και την απουσία απόλαυσης. Το τι είναι ευχαρίστηση για τον κάθε άνθρωπο πέρα της λογικής διαδικασίας να το

κρίνει, δεν το ορίζει. Αποτελεί προσωπικό βίωμα για τον κάθε άνθρωπο. Με τον Μιλ στη θέση των ατομικών δικαιωμάτων υπάρχει η έννοια της χρησιμότητας. Τα ανθρώπινα δικαιώματα τάσσονται υπέρ όλων ανεξαρτήτως διαχωρισμού φυλής, ηλικίας και άλλα. Δεν μπορούν όμως να εφαρμοστούν το ίδιο σε όλους.

Οι άνθρωποι επιβάλλεται να έχουν την ελευθερία να σχηματίζουν γνώμες και να τις εκφράζουν ευθέως αφού είναι ολέθριες οι συνέπειες για τη νοητική επομένως για την ηθική φύση⁶⁴ του ανθρώπου. Αρκεί αν αναλαμβάνουν οι ίδιοι κάθε ευθύνη και κίνδυνο. Οι άνθρωποι όμως δεν είναι τέλει και γνωρίζουν μόνο μέρος της αλήθειας⁶⁵ γι' αυτό οι γνώμες και οι πράξεις τους δεν πρέπει να είναι επιζήμιες για τους άλλους. Αν τα δεδομένα στα οποία στηρίζεται μια γνώμη, δεν είναι πειστικά για τη λογική⁶⁶ του ατόμου, θα εξασθενίσει η λογική του όταν υιοθετήσει αυτή τη γνώμη. Είναι βέβαια δυνατό να οδηγηθεί σε κάτι καλό χωρίς κανένα από αυτά τα πράγματα. Αλλά ποια θα είναι τότε η αξία του ως ανθρώπινου όντος;

Σημειώσεις

57 Γ. Μολύβα, Φιλοσοφία στην Ευρώπη, η εποχή του Διαφωτισμού (17ος-18ος αιώνας), τόμος Β', Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2000, σελ. 68.

58 Ι. Καντ, Κριτική του καθαρού λόγου, εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια Αν. Γιανναράς, τόμος Α', Αθήνα, Παπαζήση, 1990, σελ. 29.

59 Ι. Καντ, ό.π., σελ. 30.

60 Ι. Καντ, 'ο.π., σελ. 28.

61 Ερνστ Κασσίρερ, Καντ, η ζωή και το έργο του, εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια Στ. Γερογιωργάκης, Αθήνα, Ίνδικτος, 2001, σελ. 346-347.

62 Τζων Στιούαρτ Μιλ, Περί ελευθερίας, Αθήνα, Επίκουρος, 1983, σελ. 102.

63 Τζων Στιούαρτ Μιλ, ό.π., σελ. 108.

64 Τζων Στιούαρτ Μιλ, Περί ελευθερίας, Αθήνα, Επίκουρος, 1983, σελ. 100.

65 Τζων Στιούαρτ Μιλ, ό.π., σελ. 101.

66 Τζων Στιούαρτ Μιλ, ό.π., σελ. 104-105.

67 Δ. Ματάμη, «Παράταση ζωής ή παρεμπόδιση θανάτου; Περιστατικά και διλήμματα στις ΜΕΘ», στο Το πρόβλημα της Ευθανασίας, Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου για την Ευθανασία που διοργανώθηκε από την Ειδική Συνοδική Επιτροπή Βιοηθικής της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, Νεάπολη Θεσσαλονίκης 17-18 Μαΐου 2002, Αθήνα, Αποστολική Διακονία, 2003, σελ. 54, σελ. 53-60.

Παρατήρηση: η ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ συνεχίζει τη δημοσίευση με τη μορφή σειράς άρθρων της μελέτης «ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΑΣΘΕΝΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ - ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΗΘΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ: ΜΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ» της ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΚΑΤΣΑΟΥΝΗ. Πρόκειται για αναθεωρημένη έκδοση του κειμένου που κατατέθηκε ως διπλωματική εργασία στη Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου με επιβλέποντα καθηγητή τον Νικόλαο Κόϊο.